

Нұрбекова А.М.,* Молдаханова М.М., Жанбаева И.С.
педагогика.ғ.к.,доцент М.Әуезов атындағы ОҚУ, Шымкент, Қазақстан
магистр, М.Әуезов атындағы ОҚУ, Шымкент, Қазақстан
магистр, М.Әуезов атындағы ОҚУ, Шымкент, Қазақстан
**РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ – ҰЛТТЫҚ БІЛІМ БЕРУ МЕН
ҰЛТТЫҚ САНАНЫҢ ЖАҢА БЕЛЕСІ**

Автор корреспондент: farida777-84@mail.ru

Түйін: Мақалада рухани жаңғыру ұлттық білім беру мен ұлттық сананы қалыптастыру қаралады. Тарихты сенім деңгейінде түсінген қазақ ілімінде әрбір ата-ана мен отбасы мемлекетке қызмет ететін адамды тәрбиелеуді өзінің парызы санауы қажет. Ұрпақты тәрбиелеудегі басты мақсат ұрпаққа тарихты оқыта отырып ұлттық санасын қалыптастыру. Ар мен ождан тазалығын сақтай отырып, рухты қорғай отырып өмір сүру - бұл қазақ баласының ұлттық санасына айналған ұғым деп айтуға болады. Жеке тұлғаның сана - сезімінің жоғары деңгейде дамуы, болмыстық қозғалыс арқылы ұлттық сана – сезімнің жоғары деңгейіне жетуінің негізінде дамудағы болашақ тұлғаның рухани белгілерінің белсенділігі болып табылады. Бұрынғы біздің елге танымал сенімді зиялы тұлғалары елдің ұлттық идеясына біріктіретін ұлттық сана сақтауды көздеген. Сондықтан Алаш зиялылары айтқандай, ұрпақтар батыл өмір сүруі үшін ел болуға ұмтылатын мемлекеттер тарихты білу болашақтың жарқын болатын сенім дәрежесіне көтереді.

Кілт сөздер: Рухани жаңғыру, тұлға, ұлттық сана, ұлт тарихы, жеке тұлға тәрбиесі, ұлттық мүдде, руханият.

Кіріспе. Рухани жаңғыру бастауы ұлттық білім беру мен ұлттық сананы тәрбиелеуден бастау алады. Ал ұлттық сана ұлт руханиятының негізі болып табылады. Ұлттық тарихымыз туралы білім, тұлғалар тағлымын насихаттай отырып білім беру ұрпақтан ұрпаққа беріліп отырады. Ұлттық сана - бұл ұлттық руханияттың өзегі, тарихта елімізді ұлт ретінде сақтап қалған осы - ұлттық сана рухы. Елдің бірлігі тіпті қиын тарихи кезеңдерде де жоғалмай сақталып ұлттық санамыз ұлттың рухани әлемінде сақталады және рухани әлем арқылы ұрпақтан ұрпаққа беріліп келеді. Тарихқа үңілсек біздің ұлттық санамыздың рухани негізіне айналған ұлттық сана құбылыстарын зерттеу қиын емес. Қазақ халқының ұлттық бірегейлік феномені - елтану, бірлік, абырой, батырлық, батылдық, тектілік, адамгершілік, адалдық, тазалық, адалдық, қамқорлық және ұлттық қасиеттерге терең бойлау. Қазақ қоғамының тарихи кеңістігінде елдің өмір сүруінің рухани негізіне айналған ұлттық сана құбылыстары ең алдымен жеке тұлғаны еркін қалыптастырды. Қазақ халқы табиғатпен етене араласа отырып, рухани өмірде халықтың бірлігін, ұрпақтар тұтастығын сақтайтын және оларды келесі ұрпаққа беретін қасиеттерді қалыптастыруға ұмтылды. Сезімталдықтың, дарындылықтың, даналыққа деген құрметтің, зиялы қауымның жауапкершілігінің арқасында қазақ халқы қоғам алдында тарихи өмірдегі күрделі оқиғаларға ерікті түрде төтеп бере алатын ұрпақ ретінде көруге болады. Нәтижесінде қоғамның әлеуметтік құрылымы табиғи түрде дамып елдегі әлеуметтік жағдайды өзгертетін құбылыстар тұтастай қазақстандық қоғамның бір бөлігі бола алмады.

Теориялық талдау. Қазақ тұлғаларының негіздеуіндегі ұлттық сананың ұйытқысы ұлт тарихы болып табылады. Қазақ халқының рухани негіздері көрсеткендей, тарихты білетін ұрпақты тәрбиелеу болашақтың жарқын болуын көздеуден болды. Ондағы негізгі мақсат ұлттың болашағына байланысты мәселені шешуге ерте бейімдеу еді. Өз елінің тарихын білген ұрпақта болашақты ақылмен ойлайтын жастар қалыптасады. Тарихты білетін қоғамда ел тарихының шындығын негіздейтін тұжырымдар бұрмаланбайды, өйткені тарихты білетін ұрпақ өз қоғамының дұрыс сыншысы болып табылады.

Тарихтың шындығын біріктіретін тұжырымдар тарих саласындағы оқиғалардың ақиқатын мойындаудан туындайды. Ең алдымен тарихи оқиғалар туралы шындықты ұрпақтарына жеткізетін адамдардың өздері болуы керек. Өйткені, ұлттық сананың рухы тарихи оқиғаның шындығынан күш алады және оны ұлт руханияты бойында сақтайды. Сондықтан, қазақ қайраткерлері айтқандай, бірінші кезекте ұлттық тарихтың негізінде жатқан шындықты бейнелейтін материалдарды іздеу және салыстыру, талдай алулары қажет. Барлық уақытта мемлекеттің тұтастығын нығайтуға, ұлт рухын әлсіретуге бағытталған сыртқы саясат, ең алдымен, тарихи тұжырымдарды бұрмалауға, елдің рухани әлемін, болашақ тұлғаның санасын өзгертуге, оны өзіне тартуға тырысатыны даусыз. Сонымен бізге ұлт тарихы не үшін керек деген сұраққа: «өз тарихын

жоғалтқан, өз тарихын ұмытып кеткен адамдар қайда барғанын, қайда өмір сүргенін, не істегенін және не қиетінің білмейді, болашақта олардың басына қай күн келетінін білмейді. Бір ұлт өз тарихын білмесе және бір ел өз тарихын жоғалтса, оны жоғалту ыңғайлы болады. Халық өзінің шежіресін иман дәрежесінде білуі керек, болашақ ұрпақ құрып қалмасын деген ел халық шежіретін иман дәрежесінде ұғып білуі тиіс» [1.15 б.].

Ұлтымыздың тарихы ұлт пен оның білімді тұлғаларының интеллектуалды өрісінен шығады. Рухани болмыстың негізі ұлттық сана. Тарихты сақтау - бұл ұлттық санаға деген құрмет, тарихты білу ұлттық санаға ие болуға тең. Әрбір тарихи уақыт өрісіндегі жеке тұлғалардың зияткерлік қызметі олардың ұлттық санасында көрінеді. Халық үшін ортақ қасиеттерге байытылған ұлттық сана тарихтың даналығымен ортақ құндылыққа айналады.

Жеке тұлғаның сана - сезімінің жоғары деңгейде дамуы, болмыстық қозғалыс арқылы ұлттық сана – сезімнің жоғары деңгейіне жетуінің негізінде дамудағы болашақ тұлғаның рухани белгілерінің белсенділігі болып табылады. Мысалы, әр елді мекендерде еңбегі сіңген халықтың ханы, сенер батыры, ақылымен билеген билері, сөзбен шешкен шешендері, халықтың адамы деген есімдерге ие болған. Ел алдында жүрген сенімді зиялы тұлғалары елдің ұлттық идеясына біріктіретін ұлттық сана сақтауды көздеген. Сондықтан Алаш зиялылары айтқандай, ұрпақтар батыл өмір сүруі үшін ел болуға ұмтылатын мемлекеттер тарихты білу болашақтың жарқын болатын сенім дәрежесіне көтереді.

Әр елдің құндылығы – ол өзінің тарихы. Өйткені, бұл ұлттық идея, ұлттық тарих арқылы жасалады. Тарихсыз дінді де, ақылға қажет құндылықтарды да жүйелі түрде игеру мүмкін емес. Жасына қарамастан, қоғамның рухани тереңдігін сақтау және нығайту үшін жүргізілетін идеологиялық жұмыстың салмағы тарих тәжірибесімен өлшенуі керек. Тарихты білу, жүйелі білім беру және қоғамдық ортада білім алу арқылы ұрпақтар білгісі келетін құндылықтарға жақындайды. Тарихты сенім деңгейінде түсінген қазақ ілімінде әрбір ата-ана мен отбасы мемлекетке қызмет ететін адамды тәрбиелеуді өзінің парызы деп санады. Ұрпақты тәрбиелеудегі басты мақсатқа жеткізу ол ұрпаққа тарихты оқыту болды. Ар мен ождан тазалығын сақтай отырып, рухты қорғай отырып өмір сүру - бұл қазақ баласының ұлттық санасына айналған ұғым деп айтуға болады [2. Б.94].

Ата - бабаларымыздың тәжірибесінен көріп отырғанымыздай, ұлт руханияттарындағы тарихи ұғымдар ұрпақтардың тарихи санасын қалыптастыруға ықпал етеді. Дамыған елдер үшін ғылым мен ақпараттық технологиялар ғасырында халықтың тарихи түсінігі қоғамның болашағын анықтайтын күш болып табылады. Бұл тек тарихи түсінік, тарихи білім және ұлттық сана арқылы ғана біз ұрпақты әлемдік сана сезімді бұрмалайтын ақпараттан қорғай алатынымызды білдіреді. Ұлттық санасы жоғары адам - жоғалмайды. Ұлттық сана тарихи түсініктен туындайды. Тарих арқылы дәстүрдің, ұлттық сананың ерекшеліктерін, оның көзқарасы арқылы білетін адам әртүрлі ағымдардың құйынына түспейді.

Қорытынды. Ұлттық сана - бұл қоғам кеңістігінде ұлттық болмыстың қажеттіліктеріне және елдің мүдделеріне сәйкес шындық пен өтірікті ажырататын, шынайы дарындар мен білімді адамдарды анықтайтын, оларды бағдарлайтын құбылыс. Ұлттық сана - сезімге келетін болсақ, Мыржақып Дулатов былай деп жазды: «Іске жарарйтын бір кісі болса да, ол да аз емес. Халыққа қызмет етемін деген адамға бәрі бір. Депутат болу, газет шығару, балаларға сабақ беру бәрі жоғары дамуы сай болып тұрса бір депутатқа қарап тұрған ештеңе жоқ. Егер халық надан болса, онда мың депутат болса да оларға пайдалы болмайды. Осыны бәрі түсінгені жөн» [3. Б.11]. Ел халқының жай-күйі, халықтың биіктігін, қозғалысын, оның ішінде ұтымды пайдалану қажеттілігін халық ішінде болып ескерген жөн. Егер адам қоғамда не болып жатқанын жоғары деңгейде көрсе, ол өзінің жеке мүддесіне жүре алмайды. Осы себептен қазақ зиялылары тарихта халық ішінде болып, елдегі мәселелермен тікелей байланыста болып, халықпен бірге оны шешудің ең жақсы жолын іздеген. Әр адамның мемлекет алдындағы жауапкершілігі оның қызметі арқылы тікелей халық алдында көрінеді. Нәтижесінде мемлекетке, елге жақын болу дәстүрге айналуда, жастар әрдайым зиялы қауымның соңына дейін барады. Қазақ жастарының тарихында сенім, түсіністік, сезім арқылы, әлеуметтік ортада қоғамнан оқшаулану жоқ. Себебі халықтың ұлттық сана-сезімі зиялы қауымының қызметімен нығайтылды [4. Б.39].

Тарихымызға тереңірек үңілетін болсақ, адам қазақстандық болмыс аясында ұлттың игілігіне айналған тарих, дін, дәстүр, мәдениет, әдебиет, білім бір-біріне қайшы келмейтінін түсінеді. Рухани тереңдік өз ұрпағына барлық білімін бере отырып, ұлт ісіне қызмет етуден жалықпайтын қазақстандық тұлғаларға тән. Осы тереңдіктің басында ұлттық сананы кемелділікке жеткізген адамгершілік пен діни тәрбие жатыр. Қазақстандық ұлттық деңгейді негізге ала отырып,

ұлттық сана елдің бұрынғы тәжірибесінде бар, барлық мүмкіндіктерге, имандылыққа, қабілеттерге, білімге, қоғамдағы ағымдағы әлеуметтік мәселелерге жауапты қарым-қатынасқа, жеке басы мен сеніміне ие, өз болашағына жауапты, елдің болашағына игілік әкелетін адамның түсінігі, тұжырымдамасы, дүниетанымы, іс-әрекеті ретінде түсініледі. Ұлттық сананы қалыптастыру болашақ ұрпақта ұлтшылдық санамен қаруланған, халқымыздың тәрбиесін терең сіңіретін, дін мен дәстүрдің мәнін түсінетін көптеген тұлғаларды қалыптастыруға болады [5. Б.9]. Мұны қанша ғасырлар бойы ел зиялылары ұғындырумен болған. Тарих, дәстүрлер, ұлттық дініміз, мәдениетімізді және ұлттық өнерімізді тік мүддесі деп қарап қоғамдық ортамызда болашақ тұлғамызды қалыптастырудағы негізгі қызметі деп қарауға болады. Ұлттық мүдделеріміздің қойылатын талаптарына сәйкес өмір сүру, білімнің даму деңгейіне жету және ұлттық білім арқылы қоғамның болашағы үшін, қоғам үшін, жаңа уақыт алдындағы міндеттері үшін қажет құндылықтарды қалыптастыруды жолға қоюға болады. Бұл қазақ жырауларының да, ойшыл ғалымдардың да негізгі ұстанымы болды. Ұлттық сана ел игілігі үшін жоғары, терең білімді адамға қызмет етеді. Ұлттық сананы көтеретін белес бұл – ұлттық білім және тарих даналығы.

Әдебиеттер тізімі:

- 1 Нысанбаев Ә. Қазақ энциклопедиясы. Алматы: Бас редакциясы, 1998, 560б.
- 2 Түркілік тәрбие антологиясы. Алматы: Интеллсервис, 2013, 1004б.
- 3 Аймауытов Ж. Ұлтты сүю // Ақиқат., 2013, №6. 4-5 бб.
- 4 Аймауытов Ж. Бес томдық шығармалар жинағы. 5-ші том. Алматы: Ғылым, 1999, 60б.
- 5 Әуезов М. Қазіргі қазақ күйі // Ақиқат., 2013, №7. 3-4 бб.

Аннотация: В статье рассматривается рухани жаңғыру как формирование национального образования и национального сознания. В казахском учении, понимающем историю на уровне веры, каждый родитель и семья должны считать своим долгом воспитывать человека, служащего государству. Главной целью воспитания поколения является формирование национального самосознания, преподавание истории поколениям. Можно сказать, что жить, сохраняя чистоту совести и совести, защищая дух - это понятие, ставшее национальным сознанием казахского ребенка. Высоким уровнем развития сознания личности является активность духовных черт будущей личности в развитии на основе достижения высокого уровня национального самосознания через бытийное движение. Бывшие доверенные интеллектуалы, известные нашей стране, стремились сохранить национальное самосознание, объединяющее в национальную идею страны. Поэтому, как говорят алашские интеллектуалы, государства, стремящиеся стать страной для того, чтобы поколения жили смело, знание истории возводит в ранг веры в светлое будущее.

Ключевые слова: духовное возрождение, личность, национальное сознание, история нации, воспитание личности, национальные интересы, духовность.

Abstract: The article considers rukhani zhangyru as the formation of national education and national consciousness. In the Kazakh teaching, which understands history at the level of faith, every parent and family should consider it their duty to educate a person serving the state. The main goal of educating a generation is the formation of national identity, teaching history to generations. We can say that to live, preserving the purity of conscience and conscience, protecting the spirit is a concept that has become the national consciousness of the Kazakh child. A high level of personal consciousness development is the activity of the spiritual traits of the future personality in development on the basis of achieving a high level of national self-consciousness through the existential movement. The former trusted intellectuals, known to our country, sought to preserve the national identity that unites the national idea of the country. Therefore, as Alash intellectuals say, states that strive to become a country so that generations can live boldly, knowledge of history elevates to the rank of faith in a bright future.

Keywords: Ruhani zhangyru, personality, national consciousness, history of the nation, education of the individual, national interest, spirituality.